

הפרק על הנביא מוחמד

סיכום מס' 8 – מוחמד באל-מדינה, חוזה האומה, בעלי ברית

ואויבים.¹

מוחמד באל-מדינה

כללי

1. תקופה בת 10 שנים בה שהה הנביא באל-מדינה עד למותו ולקבורתו באל-מדינה. תקופה זאת נחשבת למוצלחת ביותר בחייו של מוחמד. אל-מדינה עצמה היא נווה מדבר גדול שכלל ערים, כפרים ושטחי חקלאות. מוחמד העדיף בסופו של דבר לגור בצפון אל-מדינה באזור של שבט חזרג', אליו היה מקורב יותר כפי שכבר ראינו.
2. בתקופת אל-מדינה מוחמד ממשיך לתפקד כנביא ומקבל עוד 24 פרקים של הקוראן, לאחר שבתקופת מכה הוא קיבל 90. כמו כן הוא מטיל 3 מצוות יסוד מרכזיות נוספות – צום, עדות ועלייה לרגל, לאחר שבמכה הוטלו מצוות התפילה והצדקה.
3. בתקופת אל-מדינה מוחמד מתפקד גם כמנהיג פוליטי וצבאי – הוא מקים את המסגרת שמכונה "אומה", שולט על העיר אל-מדינה וכמו כן משתלט על מרבית שטחו של חצי האי ערב, כך שלקראת מותו עשרות אלפי איש נתונים למרותו. האסלאם אינו עוד דת של אנשים משבט אחד (קורייש) אלא של אנשים רבים משבטים שונים. כוחו הצבאי והמדיני כה חזק עד שהוא מכניע גם את העיר החזקה והחשובה ממנה יצא בשנת 622 – העיר מכה. לראשונה, מוחמד נלחם צבאית ביריביו – דבר שלא עשה בתקופת מכה.
4. מוחמד מותיר בסיום תקופה זאת, קהילה דתית צעירה, חדורת להט ואמונה, הנהנית מתשתית כלכלית, פוליטית וצבאית יציבה באופן יחסי. תשתית זאת תאפשר ליורשיו של מוחמד להמשיך את דרכו ולצאת לכיבושים אדירים מחוץ לחצי האי ערב. מכאן בעצם ניתן להסיק,

שבמידה רבה, תקופת אל-מדינה של מוחמד, תרמה רבות לעיצוב עולם האסלאם כפי שהוא קיים עד ימינו.

5. במסגרת תקופה זאת נדון בסוגיות הבאות :

- א. **חוצה האומה (עהד אל-אמה)**
- ב. **יחסיו של מוחמד עם אנשי אל-מדינה**, ובכלל זאת אויביו כולל היהודים.
- ג. **יחסיו של מוחמד ומלחמותיו עם אנשי מכה ושבט קורייש** אותו נטש.
- ד. **התפשטותו הצבאית בחצי האי ערב** ובכלל זאת יחסיו עם שבטי הבדואים, נוצרים ויהודים מחוץ לאל-מדינה.

חוצה האומה (עהד אל-אמה) 625

נקודת מוצא : מוחמד הוא דמות חדשה בעיר בה יש אוכלוסייה מגוונת שרובה בשלב הראשון אינה מוסלמית. יש עובדי אלילים, יהודים ומעט מוסלמים. יש שבטים באל-מדינה, יש אנשי קורייש ממכה. מוחמד אומנם רשמית הוא מנהיג ובורר העיר אך הוא מודע לעובדה שהוא מייצג אחוז קטן מאנשי העיר. לפיכך יוצר הסכם חד צדדי בין כלל התושבים. זה לא חוצה אמיתי, למרות שמו.

מטרותיו :

1. לחזק את מעמדו כמנהיג העיר וכשליח אללה.
2. לחזק את מעמד האסלאם בעיר על חשבון הזהות השבטית (תוך הבנה שמדובר בתהליך איטי ולא מידי, שכן אם היה מידי היה עלול לקומם על מוחמד את כלל השבטים).
3. למנוע סכסוכים בין תושבי השבטים השונים שעלולים לערער את מעמדו של מוחמד.
4. להתכונן לקראת המשך המלחמות כנגד מכה האלילית – בני שבטו.

דוגמאות לסעיפים בולטים :

1. יצירת מושג חדש – **אומה** אליה משתייכים כל תושבי אל-מדינה מתוך תפיסה שרובם יתאסלמו. יש כאן מסגרת המחברת דת ומדינה.

2. מוחמד מוגדר כשליח אללה וכבורר בכל הסכסוכים בעיר. אסור לתושבים לפתור בעצמם את הסכסוך, אלא מחובתם להביאו לידי מוחמד.
3. אל-מדינה הופכת ל"חרם" כלומר למקום שבו אסור להילחם בדומה למכה, ושבּו יש לעסוק במסחר, פעולות בורות, חתימת חוזים. באופן זה נמנעים מאבק דמים פנימיים שהיו עלולים להיגרם בשל היריבות השבטית.
4. תפיסת היהודים כקהילה לגיטימית, בעלת יחוד דתי משלה, שיש להבטיח את שמירת חייהם ורכושם. תחילת תפיסת "בני החסות". בפועל היהודים לא יהיו בעתיד חלק מהאומה.
5. המערכת השבטית, מנהיגיה, השת"פ בין השבטים נשאר על כנו – זאת כדי לא לגרור כאמור תגובה חריפה של השבטים, אולם מצד שני – הקשר בין המאמינים עצמם (זהות דתית) עדיף על פני הקשרים המשפחתיים שלהם. יתרה מזאת, אם מאמין הרג כופר אסור למאמין בן משפחתו של הכופר לנקום את דמו.

בעלי ברית ואויבים של מוחמד באל-מדינה

השליטה באל-מדינה והכנעת אויבים פנימיים בה הייתה חיונית מאוד מבחינתו של מוחמד, שכן רק היא תאפשר לו ליצור בסיס חשוב באל-מדינה שיוכל להילחם כנגד מכה ולהרחיב את שליטתו בחצי האי ערב. מי תומך במוחמד ומי מתנגד לו ?

תומכים :

1. כמובן **המהגרים** שהגיעו איתו ממכה והם בני שבטו וברובם מהחמולה שלו.
2. **אל-אנצאר** - הגרעין המוסלמי הקטן שישב באל-מדינה – אותם אנשים שהתאסלמו עוד לפני ההגירה לאחר שהתרשמו מאוד מאישיותו והטפתו של מוחמד במכה.
3. מרבית **שבט חזרג'** שתמך בהגעתו של מוחמד כבורר לעיר, ושיש לו קשרי משפחה עם מוחמד ועם אשתו סודה.

מתנגדים :

1. **שבט אוס** – שבט פגאני שלחם כל העת בשבט חזרג' ובאופן טבעי לא אהב את הגעתו לעיר. לא בכדי מוחמד העדיף שלא לגור באזור שלהם

- אליו הגיע מיד לאחר ההגירה. דוגמא בולטת למנהיג בכיר בשבט זה היא חניף שהתנצר בשם אבו עאמר אל-ראהב (הנזיר) ואשר גלה מהעיר לאחר ההגירה, ותומכיו ציפו לחזרתו בליווי צבא ביזנטי.
2. **חלק ממנהיגות חזרג'** – אנשים שכעסו על הפיחות במעמדם בגלל הגעת מוחמד ושאפו להחלישו. דוגמא בולטת היא עבדאללה אבן אביי – שכמעט הוכתר למלך חזרג' ושהיה לו בשלב מתקדם מאוד צבא גדול מזה של מוחמד. אבן אביי אומנם התאסלם לאחר ההגירה אך נחשב למשך תקופה ארוכה כצבוע – "מנאפק" שהתאסלמותו אינה כנה אלא באה רק מתוך אינטרס, ואשר ברגע הראשון שבו ייחלש מוחמד הוא יפעל נגדו.
3. **שבטי היהודים** עליהם נפרט בנפרד.

סיכום זה נערך בידי המורה גיל חנן מבה"ס הריאלי העברי בחיפה.